ЯК Я ПРОДАВАВ СВОЇ НОВЕЛИ

Не знаю, що мені торік було сталося. Я захотів стати славним і заробити на русинах гроші та й видав своїм власним коштом свої новели під патріотичним заголовком: "На святій Русі". Новел було десять, всі незвичайно гарні і цікаві, як се признали славні критики з газет "Місяць", "Чин" і "Русь". В новелах тих рішив я кілька дуже важних суспільних питань: як питання релігійне, соціальне, жіноче

5 інші; також подав я читачам ідеальні типи: руського священика, що на народні цілі призначує щороку по 200 золотих] р[инських], москвофіла, що не говорить дома по-поль-ськи; панни русинки, що дуже бажає вчитися на університеті філології; руського посла, що через цілий рік їсть тілько картоплю і борщ, а всі свої доходи відступає на народні цілі; руського письменника, що своїми творами заробив у русинів 200 000 і купив собі село,— словом, вивів я на світ божий русинів таких, що не сором показати їх цілій Європі. Особливо вдалася мені одна новела з романтичною закраскою, котра багато панночок довела до гарячих сліз і до того, що мене на вечерках, коли дами мали вибирати до танцю, аж з буфету тягнули в залу танцювати. Вправді, я в танцях далеко не такий зручний, як в орудуванню пером, але сей об'яв жіночої ласки доводив мене також до гарячих слів вдячності. Нема вдячнішого "народу" як панни. Коли прийшов prima aprilis я дістав кількадесят листів, писаних жіночою рукою, в котрих одні дякували мені, особливо за новелу "Моя мила", другі казали, що люблять мене. Але що поміж таким великим числом панночок було забагато гарних і мудрих, то я не міг рішитися, котру з них вибрати собі, і досі жию кавалером.

На друк новел видав я 250 з[олотих] р[инських], т. є. весь свій заощаджений маєток, який відложив я собі на чорну годину. Вже-вже почав я був економічно жити і складати гроші на старість, як прийшла мені отся охота похвалитися перед русинами своїми новелами. Всі ті видавці, шо попарилися на русинах, відраджували мені викидати дармо гроші: казали, що у нас не тілько ніхто не купує книжок, але й

дарованих не читає; але я у своїм патріотизмі не міг уважати русинів таким некультурним народом, щоби не

1 Перше квітня (лат.).

розкупили тих 500 примірників моїх новел, які я видав* Я собі числив так: на півчетверта мільйонів австрійських русинів є письменних коло 800 000 (так статистика каже); з тих 800 000 письменних є щонайменше 80 000 настілько заможних русинів, що їх стане на книжку; з тих 80 000 є щонайменше 8 000 таких, що інтересуються всім, що друковане; а поміж ними є певно 800 таких, що куплять мої новели. А я видав свої новели лише в 500 примірників, назначив на книжку ціну лише 75 кр[ейцарів] і мав надію, що хоч яку сотку зароблю за то, що писав у поті чола. Чей мізерних сто з[олотих] р[инських] мені належалося за мою працю — а вже про славу й не говорю.

П'ятдесят примірників роздав я даром поміж знакомих. Виписав на них гучні присвяти й усміхався вдоволено, що можу людям роздавати такі дарунки, яких не дасть звичайний смертельник. Десять примірників розіслав я редакціям, котрі мене за то назвали многонадійним молодцем. Чесні редакції "Місяця", "Чину" і "Русі" зачислили мене навіть до першорядних талантів. Почисливши передплатників тих часописів, я побачив з радістю, що реклама про мої новели розійшлася в 5000 примірників. А що у нас один часопис читає щонайменше п'ять осіб, то про мене довідалося 25 000 русинів. Двайцять п'ять тисячГ А з тих лише 440 потребувало купити мої недорогі новели.

Жду я місяць від того часу, як видав новели,— не зголошується ніхто. Як добрий батько на свої діти, так я дивлюся на тих 440 книжок, що в порядку лежать собі на полицях моєї шафи. Щодня стираю з них порох та придивляюся, як чепурно виглядає моє видавництво. Титул зложений прекрасними орнаментаційиими буквами, з котрих звисають китиці квіток. Моє прізвище, видруковане скромними малими буквами, запхалося в куток у самім низу, бо я не люблю виставляти себе. Папір прекрасний, сторони позазначувані елегантно внизу. Коректа, що трохи

мене очей не позбавила, вийшла прекрасна; за кожду похибку плачу 50 кр[ейцарів), коли хто найде. Словом, видання таке, що якби його ще оправити гарно, то може сміло лежати в салоні на оріховім столі побіч домашніх альбомів, і заслужених русинів, і кошика з бажаннями іменин та Нового року.

Так чекаю я місяць,— не зголошується ніхто по мої новели, так прославлені часописами. Ов! Гризе мене се! Думаю собі: "Треба дати на продаж до книгарні". Приходжу, кланяюся і так кажу:

— Прийміть мої новели в коміс, дам вам 25 процент ра-бату, так як усі видавці.

Управитель книгарні скривився.

— Коли,— каже,— думаєте, що ваші новели купить хто в мене, то помиляєтеся. Д-р Храмко який новеліст, а його нсвел таки не купують. Німці читають їх по-німецьки, поляки — по-польськи, москалі — по-московськи, а русини по-руськи не хотять читати.

Але я не хотів тому вірити.

— Прийміть,—кажу,— до себе; все у вас хтось зголоситься.

— Та мені вже й місця не стає на книжки, все лежить,— випрошується управитель.

— Я багато не принесу: сто примірників, се багато місця не займе.

— Ну, нехай! Принесіть!

Приніс я в книгарню власними руками сто примірників і з вірою в руську суспільність віддав у руки управителя книгарні.

Жду місяць. Не випадає якось авторові допитуватися, чи розходяться його новели, отже я й не навідувався в книгарню. По місяці приходжу:

— Як же там мої новели?

— А що? Як лежали, так лежать. Ніхто і словом не допитувався.

Смутку ж мій! А для кого ж я їх написав?! Ну, нехай! Дорога до слави терниста... Бували таланти не такі, як я, а люди таки не хотіли їх довший час знати. Якось-то вже буде...

Порадив мені один товариш зібрати адреси щонайлуччих патріотів, таких, що при своїм патріотизмі мають ще й гроші, і розіслати новели на їх адреси. Послухав я, зібрав адреси 150 щонайлуччих і найголосніших патріотів і розіслав їм свої новели. Казали мені: "Люди купували би, але їм треба книжку в руки дати". Так я й зробив: дав 150 патріотам книжку в руки.

Жду місяць — патріоти мовчать. Жду другий місяць — нема "ні вітру, ні хвилі", патріоти не відсилають ані книжок, ані грошей. Сто п'ятдесят примірників — адже то 112 зл. і 50 кр. страти! Звідки ж я приходжу такі дарунки робити зі своєї бідної кишені! На третій місяць відослав мені один патріот мої новели: очевидно, перечитав їх, бо були порозтинані, посмаровані, покапані свічкою і подерті. Написав на книжці: "Гарні новели! Дякую вам, що прислали перечитати",— і відослав мені. Гарний патріот!.. А 149 примірників так і пропало по нинішній день.

Сумував я з місяць після такої страти, а далі думаю собі: "Що впало, то пропало". Поступив я собі непрактично; годі людям накидувати в такий спосіб книжки. Вони ж не просили. Вправді, повинні були відослати книжки хоч би на мій кошт, але коли не відослали, то, може, хоч прочитають їх; і з того вже для мене хосен.

Стрічаю я знакомого, що знає руську суспільність. Нарікаю я перед ним на свою біду: 250 зл. як у болото кинув і навіть певності не маю, чи читав хто мої новели.

— Не дивуйся,— каже він мені,— що русини не купують книжок. Наші книгарні не мають кольпортерів, а без коль-портажі немає нічого. Тепер надходять ферії, весілля, праз-ники. Найди собі метких знакомих, що виїздять на село, дай їм книжки; вони розпродадуть.

Думка знаменита! Справді так треба зробити. Повинахо-див я собі знакомих і дав їм на розпродаж сто примірників. Тим, що не мали охоти прийнятися продавати, обіцяв я по 25 кр. від примірника рабату. Поїхали мої новели зі зна-комими на села.

Жду два місяці. Знакомі вертаються у столицю. Стрічаю одного.

— Не гнівайся,— каже,— що не дам тобі зараз грошей за новели, бо не маю при собі.

— Отже, ги продав їх? — питаюся з радістю.

— Продав, але, знаєш: гроші минулися. Я тобі їх зверну колись...

Стрічаю другого знакомого; я мовчу про новели: соромно якось самому про се питатися. Але він сам починає:

— Ти, певно, будеш на мене гніватися за ті новели. Неприємно якось продавати, то я роздарував 15 примірників, а п'ять десь там у мене лежить. Ти чей не гніваєшся за се на мене?

— Але ж ні! Борони боже!..

Стрічаю третього знакомого. Він сам починає розмову про мої новели:

— Дуже гарні твої новели. Я читав їх у родині, і вони дуже сподобалися; сестра аж плакала над оповіданням "Моя мила".

— А продав ти хоч кілька примірників?

— Ні! Я віз їх тобі назад, та — не гнівайся! — забув у коршмі в Недопитові і опам'ятався аж на зелізниці, що їх там лишив... Годі було вертатися, бо поїзд від'їздив...

— То, може би, ще туди написати, шкода двайцятьох примірників.

Написали ми письмо до власника коршми; прийшла відповідь, що в його коршмі ніяких книжок ніхто ніколи не бачив. Ну, певно...

Пішов я до четвертого знакомого в гості. Балакаємо з годину — не згадує ні словом про мої новели. Прикро мені самому допитуватися; ходжу по кімнаті, аж дивлюся: лежить купка книжок, обвинених папером, на підлозі. Я схиляюся: мої новели! Та які ж вони нещасні, немов тиждень лежали у воді, а потім тиждень у болоті, замаргані, заболочені, сплісніли.

— Що їм сталося? — питаюся з жалем.

— Замокли в дорозі, як я їхав на ферії. Можеш собі їх забрати...

Забрав я двайцять примірників і приніс зі смутком додому. Розгортаю, придивляюся,— ніхто не схоче їх і задар-мо: зовсім знівечені.

Інші мої кольпортери, здається, новели попродали, але грошей за них я донині не бачив... Що ж робити?.. Пропало! Скаржити не буду знакомих: самі порядні люди...

Осталося мені ще 90 примірників новел дома. В книгарні не купив ніхто ані одного примірника. Забрав я книжки звідтам і лишив тільки 10 примірників, у надії, що таки хтось зголоситься. Сто вісімдесят примірників пов'язав шнурком і виніс у пивницю, бо заважали мені в хаті.

Моя надія на гроші і на славу щезла, і я вже зовсім не заглядав до сих новел. Нехай їх миші з'їдять, я вже більше писати не буду! Русини нарід некультурний, для них видавай єгипетські сонники і небесні листи, а не новели! Вони так розуміються на красних штуках, як я на єгипетських ієрогліфах. Шкода часу тратити... Досада мене взяла,— не дивота!

Півроку не заглядав я до пивниці, став дуже примір-ним робітником у своїй канцелярії, ходив собі щовечора на пиво і все, що заощадив, обертав на гулянки. Не варто глядати вдоволення в якихось ідеальних змаганнях: життя змарнуєш, а русинів не поправиш. Така вже нація... Краще переживати день за днем, так як вони се роблять, краще не ставити собі великих цілей перед очі... Сього року вліті за чимсь-то заглянув я у пивницю. Приходжу зі свічкою та й розглядаюся. Лежать мої бідні новели так смирно у кутику, не ворухнуться, такі тихі! Ні сонечко на них не гляне, ні чоловік до них не навідається, хіба, може, миші. Та ні! І миші їх не рушили, бо, мабуть, папір був несмачний. Так мені жаль стало моїх бідних новел, що я трохи не заплакав. "Боже мій! — думаю собі.— І будь ту у русинів літератом! Та краще каміння товчи, як для русинів писати..."

Розгорнув я купу книжок, чую носом: стухли мої новели, цвіллю від них заносить. "Треба,— думаю собі,— їх пересушити". Повиносив я їх з пивниці на світ божий і рішився порозкладати на сонці.

А в тім домі, де я мешкав, був великий город, дуже вигідний до пересушування книжок. Там, на сухім місці, розложив я проти сонця свої новели, замкнув хвіртку города і, безпечний, що ніхто не зайде, пішов у хату.

За годину вийшов я подивитися. Справді, нікого з людей не зацікавили мої книжки, але п'ять собак старої панни, що жила в тім самім домі, де я, мали з моїх новел велику потіху. Крізь штахети залізли в город і гарцювали собі по моїх новелах, аж любо. Один пес держав том новел у зубах; другий, якийсь штукар, обернувшись догори ногами, підкидав книжку у повітря; третій і четвертий дерлися о мої новели, розуміється, зубами, а п'ятий грівся на книжках до сонця.

Ах! Собаки прокляті! Чи то я для вас написав "Мою милу"?! Підходжу я нишком до них, а вони так тішаться моїми новелами, що аж мені волосся дуба стає! Як прискочу, як стану метати в собак моїми новелами, летить книжка за книжкою, як бомба, собаки скавулять, кривають, ховаються, але я не питаю: мечу і мечу, поки прогнав собак аж на улицю... Тоді аж утихомирився.

Так-то собаки і тішилися моїми новелами, і плакали з їх причини, а ні один з русинів над моєю літературною долею ані не скривився... Нехай їх бог милує, коли у них таке тверде серце.

1895